

הדף היומי בבלי: מסכת בבא בתרא דף ע"ח
הדף היומי בהלכה: סימן ר"י מאמצע סעיף א' 'והשותה' עד סעיף ב'
המוסר היומי: שם עולם פרק ד' 'ודע דמלבד שצותה התורה' עד 'כתיב בתורה'

לוח
לימוד
יומי

האם בכור שנולד בניתוח או גר צדק חייבים ב'תענית בכורות'?

הלכות פסח מתוך ביאורים ומוספים משנ"ב מהדורת דרשו

ערב פסח הוא יום 'תענית בכורות'. תענית זו הונהגה על פי מסכת סופרים, כזכר לנס שנעשה לבכורי ישראל בעת מכת בכורות. ויש שהטעים את הדברים על פי דברי חז"ל שאדם שהתרחש לו נס מתמעטות זכויותיו, וכיון שנעשה לבכורים נס מיוחד להצלתם, נהגו לצום 'כנגד' התמעטות הזכויות. ויש שכתב שתענית זו היא זכר לתענית שהתענו בכורי ישראל במצרים בערב פסח כדי שלא ימותו בעוונם בלילה שלאחריו, בשעת מכת בכורות.

בכור שנולד בניתוח קיסרי - יש אומרים שפטור מתענית זו, ויש חולקים, ויש אומרים שיפטור עצמו בסעודת מצוה, וכפי שנוהגים בימינו רוב הבכורים. וגר צדק שהוא בכור לאביו - כתבו הפוסקים כי מסתבר שהוא פטור מלצום, אך מאידך יש טעם לחייבו, כיון שאילו התגייר במצרים לפני מכת בכורות היה אף הוא ניצל אף הוא, ועל כן עליו להשתתף בסעודת מצוה, ובכך נפטר מהתענית לכל הדעות.

[שו"ע תע, א, ומשנ"ב א; ביאורים ומוספים דרשו, 1, 2 ו-17]

האם מותר לאכול מרק עם 'קניידלאך' בערב פסח? תלוי באיזו שעה!

בערב פסח אסור מדרבנן לאכול מצה, כדי שיהיה ניכר בעת האכילה בלילה שהיא נאכלת לשם מצוה, וכדי שלא יורגלו בטעם המצה ויאכלוה בלילה לתאבון. ומותר לאכול מצה בליל ערב פסח, ויש מחמירים. ויש נוהגים שלא לאכול מצה החל מראש חודש ניסן. ומצות חמץ - הורו הפוסקים שאינן בכלל המנהג שלא לאכול מצה מראש חודש, אך אין לאוכלן בערב פסח, אם משום שטעמן דומה למצה רגילה, ואם משום שיתכן שלא החמיצו בעת ייצורן, (אך כמובן אסור בהחלט לאוכלן בפסח על סמך ספק זה). וכן עוגה העשויה מקמח מצה - אין לאוכלה בערב פסח; אולם תבשיל העשוי מקמח מצה - כגון 'קניידלאך' למרק - מותר לאוכלו בערב פסח, משום שלא ניתן לקיים מצות אכילת מצה במצה מבושלת. ומה'שעה העשירית' אסור לאכול בין מאפה של דגן והן תבשיל, כדי שלא יגיע לקיום מצות אכילת מצה כשהוא שֶׁבֶּע. ופעוט שטרם הגיע לגיל בו עשוי להבין את ענין סיפור יציאת מצרים בליל פסח - מותר להאכילו מצה אף בערב פסח.

[שו"ע תעא, ומשנ"ב יא, יב ו-כ; ביאורים ומוספים דרשו, 6, 7, 8 ו-17]

מהו שיעור 'כזית' המחייב בברכה אחרונה?

כפי שלמדנו אתמול, אין לברך ברכה אחרונה אלא על מאכל בכמות של 'כזית' ויותר. מידת הכזית נמדדת ביחס לשיעור 'כביצה', ויש דעות שונות בקשר למדידה, הנעות במידות זמננו בין 17 ל-50 סמ"ק; ויש אומרים שמידת הכזית היא כזית הבינוני שבכל זמן נתון; ולכן האוכל מאכל בגודל של כזית בינוני בן זמננו - שהוא פחות מהשיעור הנמוך ביותר למידת הכזית ביחס לכביצה - ראוי שיוסיף ויאכל עד כזית הנמדד ביחס לכביצה. ובמשקה, אין לברך ברכה אחרונה אלא על כמות של 'רביעית' (86-150 סמ"ק, לשיטות השונות) ויותר, אך יש מהראשונים שהסתפקו שמא שיעור המשקה המחייב ברכה אחרונה אף הוא כזית; ויש שכתבו שהשיעור הוא 'כמלוא לוגמיו', או 'כביצה', ולכן ראוי שלא לשנות כמות שבין כזית לרביעית בפני עצמה. [שו"ע א, משנ"ב ב, י, יא ר"ב, ושעה"צ כח; ביאורים ומוספים דרשו, 17; וראה שעה"צ כז]

האם יתכן שהאוכל גרגיר שומשום חייב בברכה אחרונה?

יש מהראשונים שמסתפקים שמא אכילת 'בְּרִיָּה', דהיינו מאכל בצורתו השלמה כפי שנברא וגדל, מחייבת בברכה אחרונה אף כשאין בה כזית, מפני חשיבותה. ולמעשה, אין לברך על בריה כל עוד אין בה כזית בוודאות, אך יש להמנע מאכילתה בפני עצמה. ולבריה נחשב כל מאכל המופיע בשלמותו, ואף אם הוא קטן מאד; כגון גרגיר רימון ואוכמניה, ואף גרגירי פרג ושומשום. וגם בקטניות, בהן גדלים כמה גרגירים יחד ב'תרמיל' אחד, ובבוטנים, בהם גדלים כמה גרגירים בקליפה אחת - נחשב כל גרגיר כבריה. וגרעיני חמניות ודלעת וכדומה - יש שהורה שדינם כבריה, ויש שנראה מדבריו שהסתפק בדבר. וצימוק - יש שכתב שיתכן שנחשב כבריה, אף שנחסר מבשר הפרי. ופלח של פרי הדר - יש שהורה שדינו כבריה, ויש חולקים, ויש שהסתפק בדבר. [שו"ע א, משנ"ב ה-ו, ושעה"צ כ; ביאורים ומוספים דרשו, 19-21]

מהי המשמעות ההלכתית שבאכילת הרצני הענבים?

כאמור, האוכל 'בריה', שהיא מאכל בצורתו השלמה כפי שנברא וגדל, נכנס לספק חיוב ברכה אחרונה. וספק זה אינו אלא כשמכניס את כל המאכל בשלמותו לפיו, אך אם ריסקו לפני האכילה, או חילקו לשנים, וכדומה - אף אם בָּרַךְ עליו ברכה ראשונה בעודו שלם, אינו נחשב לבריה. וכן אם נחסר מהמאכל על ידי בישול וכדומה, אף אם מדובר במאכל שדרך אכילתו היא רק על ידי בישול, אינו נחשב לבריה. וכן אם הוציא מפרי את הגרעין, הגלעין, או החרצן שבתוכו, אף אם מדובר בחלק שאינו ראוי למאכל כלל, איבד המאכל את חשיבותו ואינו נחשב עוד כבריה. אולם, הסרת קליפה קשה שאינה ראויה למאכל, אינה מגרעת את חשיבות המאכל; ואם הסיר את הקליפה הדקה המצויה באגוזים למיניהם, נחלקו הפוסקים אם המאכל נחשב כבריה. [שו"ע א, משנ"ב ז-ט, ושעה"צ כא-כג; ביאורים ומוספים דרשו, 23-24]

אתמול למדנו

- האוכל פחות מ'כזית' אינו מברך ברכה אחרונה. וכל המאכלים מצטרפים לכזית, דהיינו שאם אכל פחות מכזית ממאכל אחד, ופחות מכזית ממאכל אחר, חייב בברכה אחרונה.
- ואין כמות של כזית מחייבת בברכה אחרונה אלא כשנאכלה כדרך אכילה, דהיינו שמתחילת האכילה ועד סופה לא חלף זמן של יותר מ'כדי אכילת פרס'.
- רוב הברכות - ברכת המצוות, ברכת הנהנין וברכת השבח - הן מדרבנן, ולפיכך המסופק אם בָּרַךְ אינו חוזר ומברך, שהרי ספקא דרבנן לקולא. ואסור להחמיר ולברך, מחשש ברכה לבטלה.

מחר נלמד

- מהי הכמות שניתן לטעום ממאכל לבדיקת טעמו ללא ברכה?
- האם למעשה ראוי לטעום ממאכל ללא ברכה?
- הטעם מבקבוק של תינוק כדי לבדוק את מידת חומו - האם צריך לברך?